ئەرێ راپەڕین ئەندازیاری هەبوو؟

عەلی مەحمود

ئەگەر باسی راپەڕینی ٥ی ئاداری ١٩٩١ بکەین, ناتوانین باسەکە دەرباز بکەین بێ ئەوەی بچینەوە سەر جەنگی کەنداوی دوو و راپەڕینی باشووری عێراق کە ئیسلامی سیاسی شیعە ناوزەدیان کردووە بە راپەڕینی شەعبانییە, چونکە پانۆرامایەکی هەمە لایەنە نەخەینە بەردەست, وا دەبینرێت کەسێك هاتووە لە کوردستان راپەڕینی ئەنجامداوەو کۆشکە زستانییەکانی قەیسەرەکانی یەك لە دوای یەك گرتووە, بۆیە کە باسی راپەڕین دەکەین دەبێت روداوەکانی ئەو ٧ مانگ و سیچ رۆژە بە وردی بخوێنینەوە.

دەشێت کەسێك, فەرماندەیەککی پلە یەك یان خوارتر دوای دەستپێکی راپەڕین لە عێراق بە ٥ رۆژ لە کوردستان نەخشەی گرتنی شارو شارۆچکە و مەخفەری پۆلیس و رەباییەك و دەزگایەك و خۆپیشاندانێکی دارشتبێت, وەلێ روداوەکان پێمان دەڵێن راپەڕین و کۆڕەو محاڵەو بارودۆخی زاتی نەك مەوزوعی هێنابیانیەتە پێشەوە, بەڵکە کارە زاتییەکان دوای روداوە مەوزوعییەکان کە گرتنی کوەیت و لێدانی عێراقە خولقاندویەتی.

پانۆرامای شەڕی دووەمی کەنداو"کوەیت"

سوپای عێراق رۆژی پێنج شەممە رێکەوتی ٢-٨-١٩٩٠ کوەیتی داگیر کرد, هەواڵەکە جیهانی تاساند, سەرشێتییەك لە لایەن سەدام حوسێنەوە ئەنجامدرا دوور لە پێشبینییەکان. بەرەی لە ٧ی ئایار دوای تێپەڕ بوونی تاوانی هەڵەبجەو ٤ پرۆسەی ئەنفال پێك هاتبوو. کاردانەوەی بەعس لە هەڵەبجەو ئەنفالدا چاوترسێنیانی کردبوو, بۆیە دەترسان وەك پێشوو هەلەکە بقۆزنەوە, خەنجەر لە پشتەوە تەمێیانی کردبوو, هەر زوو ئاڵای سپییان هەلچکرد لە بەرامبەر سەدام و تەقەیان راگرتز, لە ١٢ی ئۆگستی هەمان مانگ واتا ١٠ رۆژ دوای داگیرکردنی کوەیت بڕیاری ئاگر بەستی

دا بەرامبەر عێراق" شیوعی و پارتی گەل دژی بوون, پاسۆکیش بەشداری نەکردبوو", هاوزەمان لە هەمان کاتیشدا کۆماری ئیسلامی ئێران بەشێکیانی لە شاری کرماشان کۆ کردبوەوە بۆ ئەگەرەکانی رووداوەکانی شەڕ و پێشهاتەکانی, بۆیە بەشێك لە نوێنەرەکانی بەرە لەو کۆبونەوەیەی بەرە بەشداری ناکەن, دەچنە کرماشان, ئەم کۆبوونەوانە تا راپەڕین لە ژێر سەرپەرشتی ئاغای محەمەد سەرکردەی قەرارگای نەسر بەردەوام دەبێت.

لە کاتێکدا جیهان بەرەو روی داگیرکاری کوەیت لە لایەن عێراقەوە ببوەوە بە یەکێتی سۆڤیەتیشەوە, بۆ یەکەمجار ڤیتۆی بۆ پشتیوانی لە عێراق بەکار نەهێنا. لە رێکەوتی ٧-٨ ئەمەریکا ئۆپەراسیۆنی درعی سەحرای راگەیاند, لە ١٥ی ئۆکتۆبەری ١٩٩٠ عێراق بڕیاری دا نەکشێتەوە لە کوەیت, بە دوایدا هاوپەیمانی جیهانی ئۆپەراسیۆنی عاسفە سحرا راگەیاند"ئۆپەراسیۆنی رزگاری کوەیت", کە لە رێکەوتی ١٧ی یەنایەرەوە بۆ ٢٨ی فبرایەر بۆ ماوەی ٤٢ رۆژ بەردەوام بوو.

ئۆپەراسیۆنەکە پێك هاتبوو لە هاوپەیمانی سوپای ٣٤ وڵات و بە بەشداری ٩٦٦٣٤٤ سەرباز.

لە بەرەبەیانی رۆژی پێنجشەممە رێکەوتی ١٧ی جەنیوەرییەوە فرۆکە جەنگیەکانی هاوپەیمانان سەرتاپای عێراقیان بۆردومان کرد, بە بەشداری ٢٤٣٠ فڕۆکەی پێشکەوتووی نوێ, هاوپەیمانان لە ماوەی چل و دوو رۆژدا١٠٩٨٦٧ جار بۆردومانی ناو عێراقیان کرد, بەڕێژەی ٢٥٥٥ جار لە رۆژێکدا, رۆژانە ٦٠٦٢٤ تەن barودیان بەسەر خەڵك و سەربازگاکانی عێراقدا دەباراند, عێراقیان غەرقی دوکەڵ و ئاگرو خوێن و مەرگ و وێرانە کرد, شوێنەوارە تەندروستی و ژینگەییەکانی ئەو جەنگە تا هەنووکە ماوە, تەنها لە جارێکدا لە پەناگەی عامریە لە شاری بەغدا ئێسك و پروسکی ٣١٥ ژن و منداڵیان هاڕی و تاوانی جەنگیان ئەنجامدا. هاوکات ئەمەریکا بە رۆکێتی دور هاوێژی کرۆز و بۆمبی هیشۆیی و بۆمبی زیرەك و چەکی لیزەری پێشکەوتوو تا دەگاتە یۆرانیۆمی چاککراو لە عێراقی دەدا, ٢٨٨ تۆماهۆکی لە دەریای سورەوە بە عێراقەوە نا, عێراقیش ٨٦ سکودی نا بە ئیسرائیل و سعودییەوە. بە گشتی لە دوای جەنگی کۆریاوە شەڕی کوەیت گەورەترین جەنگ بوو لە جیهاندا لە ماوەی چوار دەیەدا. لە بەرامبەردا

سەدام حوسێن لە هەمان ڕۆژی ڕاگەیاندنی عاسیفە سەحرا, ئوم ئەلمەعارکی ڕاگەیاند کە لای عێراقییەکان بە ئوم هەزائم بەناو بانگ بوو.

لەسەر داوای یەکێتی سۆڤیەت لە ڕێکەوتی ٢٢ی شوبات, عێراق ڕازی بوو هێزەکانی لە ماوەی ٢٤ کاتژمێردا لە کوەیت بکشێنێتەوە, لە ڕێکەوتی ٢٤ ی مانگ هاوپەیمانان هاتنە ناو کوەیتەوە, ٢٦ مانگ لە هێزەکانی عێراقیان دا کە لە حالەتی پاشەکشەدا بوو, لە ئەنجامدا لە ماوەی چەند کاژێرێکدا ٧٠ بۆ ١٠٠ هەزار سەربازی عێراقی کوژرا, بە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی مێژوو تۆمارکرا, هەروەها سوپای عێراق زیاتر لە ٣٠ هەزار دیلی دا, لە گەڵ تێکشکانی٤٠٠٠ تانك, ٣١٠٠ تۆپ, ١٨٥٦ ئۆتۆمۆبیلی سەرباز گواستنەوە. ئەوەشمان لە یاد نەچێت لە ٢٣ی یەنایەر لە کۆی ٧٥٠ فرۆکەی جەنگی عێراق تەنها ١٢٢ فرۆکەی بە ساغی مابوو, ئەویشی تەسلیم ئێران کرد. لە کاتێکدا لە ماوەی ٨ ساڵەی شەڕی ئێران - عێراق هێزی ئاسمانی عێراقی جوڵەی لە هێزی ئاسمانی ئێرانی بڕیبوو, هەمان ئەو فڕۆکانە تاوانیان ئەنجام دەدا, ئێستا لەسەر سینی زێڕین پێشکەش ئێران دەکرێت.

دوای ئەو تێکشکانە سوپای عێراق لە سوپایەکی ملهوڕی شەڕەنگێزەوە لە ٤-٣-١٩٩١ بووە سوپایەکی تەسلیم بووی ملکەچ لەناو خێمەی سەفوان, وێنای ئەو ڕۆژانە لە جەنگی جیهانیشدا نەبووە, ڕیزی دیلەکان و تەرمی قەراغ ڕێگاو بانەکان و تارمایی ئامێرە تێکشکاوەکان لەناو چڕە دوکەڵی بیابانە پان و بەرین شاشەی تەلەفزیۆنەکانی لە جیهان داگیر کرد.

لە ٢٦ی شوبات لە گەڵ کشانەوەدا, عێراق ئاگری لە بیرە نەوتەکان کوەیت بەردا, ملیۆنێك بەرمیل نەوتی ڕژاندە کەنداوی عەرەبییەوە, لە کۆی ١٠٨٠ بیرە نەوتی کوەیتی ٧٢٧ بیرە نەوتی تەقاندەوە, ١٢٨ پەڵە نەوتی گەورە کەنداوی عەرەبی داپۆشی, بەمەش گەورەترین تاوانی ژینگەیی لە مێژوودا ئەنجامدا.

لە ٤ی ئازار لەناو بیابانەکانی سەفوان لە سنوری سعودییە, بە سواری زرێپۆشی ئەمەریکی, شاندی عێراقی چوونە ناو خێمەی سەفوانەوە, عێراق بە فەرمی لەژێر خێمەکەدا تەسلیم بوو, ئەمەش سەرەتای مێژووییەکی نوێی جیهان بوو لەناو سیاسییەکان و کەناڵەکانی

راگەیاندن پێی وترا سستەمی نوێی جیهانی, ئەمەریكا لە رێگەی ئەو خێمەیەوە بووە تاكە جەمسەری جیهان, لەناو ئەو چڕە دوكەڵ و قەسابخانەیە نیولیبرالیزم و باڵادستی تاقانەی ئەمەریكا لە دایك بوو, لە ژێر ئەو خێمەیە نەزمێكی تازەی جیهانی لە دایك بوو ئەمەریكا تیایدا بووە كەڵەگای بێ ڕكابەری جیهان, لە بەرامبەر ئەم خۆبەدەستەوە دانەی عێراق هێزی ئاسمانییەكەی دەستكراوە كرا لە لێدانی خۆپیشاندەرانی باشووری عێراق. لەو سەرو بەندەدا هێزەكانی هاوپەیمانی ئامادە نەبوون پێشوازی لە نوێنەری خۆپیشاندەرانی باشوور بكەن, هۆكارەكەشی باڵا دەستی ئاراستەی ئیسلامی سیاسی بوو لە راپەڕینەكەیان. لە دوایدا لە ساڵی ٢٠٠٣ ئەمەریكا ئەو ژەهرەی بە ناچاری نۆش كردو عێراقی لەسەر سینیەكی زێڕین پێشكەشیان كردەوە, بە مەش لە قەتڵگاكان زیاتر تۆڵەی لە خەڵكی عێراق كردەوە, وڵاتی بەرەو جەهەنەمی ترسناكتر لەوەی سەدام بردەوە.

راپەڕینی باشووری عێراق

لە ٢٨ی شوباتەوە, شاری بەسرە جمەی دێت, چ لە ئەو سەربازانەی بە ساغی و بە بریندار لە ریزە دورو درێژەكاندا بە دوای یەك, دەڵێی مێرولەن, بە برینداری و سیمای دوكەڵاوی چڵكنەوە, بە سەری شۆڕەوە, بە سكی برسی و جەستەی تێك شكاوەوە ملی رێگایان بەرەو ناو عێراق گرتۆتە بەر, وە چ كەسوكاری سەربازان لە هەموو عێراقەوە لە سەرسنووری كوەیتەوە تا بەسرە كۆبونەتەوە بۆ هەواڵپرسی رۆڵەكانیان, لەو كاتەدا سەربازێك بە لێدانی گولەیەك بە وێنەی سەدامەوە چەخماخەی راپەڕین لێدەدات, بێدەنگی دەشلەقینێ.

وەك دەگێڕنەوە لە ١ی ئازار ئەفسەرێك لە شارۆچكەی زوبێری سونی نشینی سەر سنوری كوەیت بە پێوە نانی گولە بە وێنەكەی سەدامەوە گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, لە لایەكی دییەوە دەڵێن بەیانی زووی رۆژی هەینی رێكەوتی ١ی ئازاری ١٩٩١ لە گۆڕەپانی سەعد لە شاری بەسرە, سەربازێك كە لە شەڕی كوەیت بە دۆڕاوی گەڕابوەوە, لە داخی

ئەو هەموو نەهامەتیەی لە شەڕ بینیبوی, گولەیەکی نا بە وێنەکەی سەدامەوە و گڕی راپەڕینی لە عێراق هەڵگیرساند, هەردوو روداوەکە لە پارێزگای بەسەرا و هەمان رۆژ رویاندا. پێی دەچێت شیعەکان بۆیە باسی ئەوەی زوبێر نەکەن چونکە شارێکی سونی نشینە. هەمان رۆژ شارەکانی بەسرەو میسان و کەربەلا کەوتە دەست خۆپیشاندەران, دواتر نەجەف و کەربەلا و دیوانیەو سەماوەو حیلەو کوتیشی گرتەوە, لە ماوەیەکی کەمدا تەواوی باشووری عێراق هەمووی کەوتە دەست خۆپیشاندەران, تا راپەڕین گەیشتە شارەکانی عەزیزیەو مەحمودیەی رۆخی بەغدای پایتەخت, بە گشتی راپەڕین ١٤ پارێزگای گرتەوە بە کوردستانیشەوە.

لە رێگای سنووری ئێرانەوە هێزە شیعەکانی وەك ئەنجومەنی باڵای ئیسلامی و حیزبی دەعوە زوو هاتنە ناو عێراقەوە, بۆ رێکخستنی خۆپیشاندەران, دیارە لە زووەکەوە لە ژێر فەرماندەیی قەرارگای نەسری سوپای پاسداران ئامادە کرابوون.

راپەڕینی کوردستان

لە ٤ی مانگ کە عێراق لە ژێر خێمەکەی بیابانی سەفوان تەسلیم بوو, لە بەرامەردا گڵۆپی سەوزی بۆ هەڵکرا بۆ ئەوەی راپەڕین سەرکوت بکات. لەو چرکە ساتەوە قۆناغی سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشوور دەستی پێکرد, هەمان رۆژ لە خەباتەوە راپەڕین گەیشتە کوردستان, رۆژی دواتر بە دەروازەی رانیەیا کڵپەی سەند, لێرەدا دەبینین هیچ دەست پێشخەرییەك نەك نییە بۆ راپەڕین لە کوردستان بگرە کات لە دوای باشووری عێراق و هەڵکردنی گڵۆپی سەوزی هاوپەیمانانەوەیە بۆ سەرکوتکردنی راپەڕینی باشووری عێراق.

لەوکاتەدا ئێران فشارەکان لەسەر هەندێك لە سەرکردەکان کورد توند دەکات تا بەرەیەکی دیکە بکەنەوە فشار لەسەر هاوپەیمانەکانی لە باشووری عێراق کەمبێتەوە, نامەو هەوڵەکانی ئەوکات ئاماژەی وایان تێدایە. ئەگەر راست

بن و له پشکنینی کاربۆنی دەرچن, له کاتێکدا زەمینەی راپەڕین دوای ڕێکەوتنی سەفوان و دەستکراوه کردنی هێزی ئاسمانی عێراقی بۆ سەرکوتکردنی راپەڕین لاواز بوو, وەلێ که خەڵك ئەنجامی دا, ئیتر هێزەکانی بەرەی کوردستانی دوای کەوتن, هەرچەنده هەندێك لایەن وەك ینك, حشع, کۆمۆنیستەکان, و ...... لەدوای لێدانی عێراقەوه گەڕانەوه ناوخۆو له جوڵەدا بوون.

 ئەگەر راپەڕین له کوردستان وەك باشووری عێراق سەرکوت بکرابایا بێ دەستکەوتەکانی کۆڕەو, که کرا وەلێ کۆڕەو مایەکەی هێنایەوه, وەك هەڵەبجەو ئەنفال ئەندازیاری نابوو, بگره ئەندازیارەکەشی وەك تاوەنەکانی هەڵەبجەو ئەنفال و حاجی ئۆمەران که هەی بوو خۆی دەشاردەوه, وەك ئەو تاوانانه هەتیو و بێکەس سەری دەنایەوه, کەس نەك باسی ئەندازیاری ناکرد, بگره بەڵگەنامەی قولابیشیان بۆ پاکانه کردن لێی دروسته کرد.

تا ئێستا هیچ بەڵگەیەکی بڵاو کراوه نییه هیچ هێزێکی کوردی پێش ئەو مێژووه" راپەڕینی بەسره١-٣-١٩٩١ "بانگەوازی بۆ راپەڕین کردبێت, ئەوەی هەبووه جوڵەو پەیوەندیکردن و خۆ رێکخستنەوه بووه, لەو بێ ئومێدییەی تێی کەوتبون وەك خۆیان وتویانه جورئەتمان نییه وەك م م بڵێین ئاش بەتاڵە., دەشێت دوای گرتنی کوەیت وەك خوێن جمانی بهارانه ئومێدێکیان پەیدا کردبێت لایەکیان لێ بکرێتەوه

منداڵێکیش بەو کەم هۆشیەی خۆیەوه بایی ئەوه ژیری هەبوو, دوایی حەڤدەی جەنیوەری که دەست به لێدانی عیچراق کرا ١٩٩١ ئەگەرێك بۆ روخانی رژێم و راپەڕین لەناو کۆمەڵێك ئەگەری دی دابنێ.

به بڕوای ئێوه راپەڕینێك دوای ئەم هەموو روداوه گەرم و شکسته مەزنەی سەدام هاتبێت, دەشێت ئەندازیاری هەبێت؟؟, وه ئەندازیارەکەشی بۆ خۆیان فیشەکێکیان نەتەقاندبێت؟؟ ئازیزێکیان خوێن له لوتی نەهاتبێت؟؟؟؟.

هەموو کەس له تاریك و روونی شەبەقی بەیانی پێنج شەممەی رێکەوتی ١٧-١-١٩٩١ەوه دەیزانی سەدام له شکسته, چاوەکان دوکەڵ و ئاگری فرۆکەکانی هاوپەیمانانی دەبینی, گوێیەکانیش گوێ بیستی تەقینەوەکان بوون, لەبان خانووەکانەوه چەپڵەیان بۆ لێدەدرا, ئەم بیرکردنەوەیه عەقڵێکی

خاریقی ناویست, تەنانەت ئەوەشی سیاسەتی نەکردبوو لە ژیانیدا بەو ئەنجامە گەیشتبوو, جاشەکانیش لەوە تێگەیشتبوون دەبوایا خۆیان بە لایەکدا بدەن, ئاخر ئەوان راستە ئاخوڕیان لای رژێم بوو, بەڵام هەریەکەیان کلکیان بە لایەنێکەوە بەسترا بوو.

راپەڕین و دەستکەوتەکانی

راپەڕین تەنها دوو ساڵ و نیو دوای هەردوو تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال ئەنجامدرا, هێشتا شوێن بزر بوونی ئەنفالکراوان و کیمیابارانکردنی هەڵەبجە لە زەینی خەڵکدا مابوو, هێشتا دوکەڵی کیمیاوی و تەپ و تۆزی روخانی گوندەکان و کوشتنی خەڵك لە بەرچاوان بوو, هێشتا خەڵك بە دوای چارەنووسی ئەنفالکراوانەوە بوون بە زیندویی, هێشتا ترس و لەرزی فڕی دانە خوارەوەی هاوولاتیان لە کۆپتەرەوە لە زەین و هۆشدا بوو, هاوکات دژە سەرکوتکردنی راپەڕین لە باشووری عێراق. حوسێنی زیندوو" حوسێن کامل" گولەی تانکەکەی کە نای بە حوسێنی مردووەوە, نیشانەی دەست نەپاراستن بوو. کوژرانی ٥٠٠٠ بەعسی لە راپەڕین بە کوشتنی ١٠٠ هەزار لە هاوولاتیانی باشوور وەلام درایەوە, ئەم دوو وێنە تراژیدیایە ئێستا و ٨٨ خەڵکیان هاندا کۆڕەو بکەن. لە سەرەتادا هێزەکانی بەرەی کوردستانی لە ناو شاری هەولێر رێگری توندیان لە خەڵك کرد شار بەجێ بهێڵن, ئێمە تا بەرە بەیان بە ئۆتۆمۆبیلی پڕ لە ژن و منداڵی جل وبەرگ رەشەوە, هەموو لە پرسەی شەهیدو ئەنفالدا بووین, رێگایان نەدا لە شار دەرچینە دەرەوە, وەلێ کە گولەی تۆپەکان گەیشتە دەوروبەری هەولێرو رێگرکەران هەڵاتن, ئیتر وەك روبار جەماوەر رێگای خۆی کردەوە, لێرەشدا خوێنی ئەو خەڵکەی لەو رۆژەدا بووونە قوربانی لە ئەستۆی ئەوانەیە کە رێگرییان کرد.

خەڵك بە بەجێ هێشتنی ماڵ و شار, ئەو داستانەیان خولقاند کە لە مێژوودا ناوی نرا کۆڕەو, دوای تەنها چوار ڕۆژ, داستانی برسی و سەرما بردووەکان چووە سەر مێزی نەتەوە یەکگرتووەکان.٥ی ئەپرێل بڕیارێکی هەشت خاڵی بەناوی بڕیاری ٦٨٨ لە لایەن ئەنجومەنی ئاسایشەوە دەرچوو بۆ پاراستنی خەڵکی سڤیل, بەمەش کۆڕەو بووە هۆکاری گۆڕانکاری بۆ یەکەمجار لە مێژووی گەلی کورددا لە باشووری کوردستان. هەڵەبجە و ئەنفال لە کاتی خۆیدا نەیانتوانی کاریگەری دابنێن, بەڵام کۆڕەو کە روحی هەڵەبجەو ئەنفال و کاردانەوەی ئەو دوو تراژیدیایە بوو, جیهانی هێنایە دەنگ=.

راپەڕین ئەنجامی نەبوو, وەلێ شکستی راپەڕین بووە سەرکەوتن. دوو هۆکاری دواتر هاتنە پێشەوە شەڕی کۆڕێ و بە رادەی کەمتر ئەزمڕ و راپەڕینەکانی مانگی تەموزی هەمان ساڵی ناو شارەکان, وە سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە لە سەرقەڵاو گەرمیان, هەموو ئەمانە سەرکەوتنەکانی کۆڕەویان جێگیرترو بەرفراوانتر کرد.

کەواتە لە راستیدا هەر ئێمەی جەماوەر ئەندازیاری راپەڕین بوبێتین, ئەوا بێشك ئەندازیاری کۆڕەوی ملیۆنی و راپەڕینی تەموزی ناو شارەکان بووین, ئەم واقعەی دروست بووە بەری رەنج و تێکۆشای هەموومانە, نەك بەشداربووانی کۆبونەوەکانی فەیلەقی نەسر لە کرماشانو بە دەست لێدان بۆ هاوکاری پاشکۆکانی ئێران لە باشوور جوڵەیان کرد.

هەموو روداوەکان ئەوە دەرەخەن, دەستپێکی راپەڕین لە عێراق و کوردستان خۆرسکی بووەو ئەنجامی رق لە شکست و سەرکوت, نەك ئەنجامی نەخشەو پلانەکانی کۆبونەوەکانی کرماشان.

٠٠٩٦٤٧٥٠٣٧١٤٦٢٠